

הוספה
מייוחדת

עמ' כב

לכה את עזבת

עיונים וביאורים בפרשת השבוע

גליון תרמח
ערש"ק פרשת דברים ה'תשע"ח

"ודי זהב" - שם מקום?

פעולות משה לזכותן של ישראל

בגדר מצות בנין הבית

ללכת מחיל אל חיל

פתח דבר

בעז"ה.

לקראת שבת קודש פרשת דברים, הננו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדי, את קונטרס 'לקראת שבת' (גליון תרמח), והוא אוצר בלום בעניני הפרשה מתוך רכבות חידושים וביאורים שבתורת נשיא ישראל ומנהיגו, כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע.

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים כפי שנאמרו, ואף עובדו מחדש ונערכו ע"י חבר מערכת, ולפעמים בעת העיבוד הושמט ריבוי השקו"ט בפרטי הענינים והרחבתם עם המקורות כפי שהם מופיעים במקורם [ובפרט במדור "חידושי סוגיות", שמופיעים כאן רק עיקרי הדברים], ויש להיפך, אשר הביאורים נאמרו בקיצור וכאן הורחבו ונתבארו יותר ע"פ המבואר במקומות אחרים בתורת רבינו. ופשוט שמעומק המושג וקוצר דעת העורכים יתכן שימצאו טעויות וכיו"ב, והם על אחריות המערכת בלבד, ושגיאות מי יבין.

ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו על-אתר או בתוכן הענינים), וימצא טוב, ויוכל לעמוד בעצמו על אמיתת הדברים.

ויה"ר שנזכה לקיום היעוד "כי מלאה הארץ דעה את ה'", ונזכה לשמוע תורה חדשה, תורה חדשה מאתי תצא, במהרה בימינו ותיכף ומיד ממש.

בברכת שבתא טבא,
מכון אור החסידות

מכון אור החסידות

סניף ארץ הקודש
ת.ד. 2033
כפר חב"ד 6084000
03-738-3734
Likras@likras.org

Or Hachasidus

Head Office
1469 President St. #BSMT
Brooklyn, NY 11213
United States
(718) 534-8673

צוות העריכה וההגהה: הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי,
הרב מנחם מענדל דרוקמן, הרב צבי הירש זלמנוב, הרב שלום חריטונוב, הרב מנחם
טייטלבוים, הרב אברהם מן, הרב יצחק נוב, הרב מנחם מענדל רייצס, הרב אליהו שוויכה

תוכן הענינים

ה. מקרא אני דורש.....

"די זהב" - שם מקום?

מהיכן אנו יודעים שאין "די זהב" שם מקום? / ה"זהב" - סיבה לתוכחה או לימוד זכות?
/ ביאור דברי רש"י על התוכחה המרומזת ב"ודי זהב" והחילוק בין פירושו כאן לפירושו
בפ' תשא בנוגע לזהב בחטא העגל

(ע"פ לקוטי שיחות ח"ד עמ' 1 ואילך)

ח. פנינים עיונים וביאורים קצרים.....

בין "לפני אחיכם" ל"לפני בני ישראל" / בין "מתוך" ל"לפי"

י. יינה של תורה.....

פעולות משה לכבודן וזכותן של ישראל

לימודי זכות בכל תוכחה ותוכחה / "אתה הוא שגרמת להם, שהשפעת להם זהב" /
"איכה ישבה בדד" - מעלת עם ישראל ש"לבדד ישכון"

(ע"פ לקוטי שיחות ח"ד עמ' 1 ואילך)

יד. פנינים פירושים ודרוש ואגדה.....

מדוע ה' המן "לבו"? / וטרף זרוע - בזכות התפילין

טז. חידושי סוגיות.....

פלוגתת הרמב"ם והרמב"ן בגדר מצות בנין הבית

יפלפל לתרץ שי' הרמב"ם מראיית הרמב"ן דכלים ובית אין מעכבין זא"ז / ידון עפ"ז
בגירסת המשנה דסוף מידות

(ע"פ 'הל' בית הבחירה להרמב"ם עם חידושים וביאורים סי' א' (לקוטי שיחות ח"א עמ' 116 ואילך))

כ. תורת חיים.....

מחיל אף חיל

רב לָכֶם שְׁבֶת בְּדָר הַזֶּה פָּנוּ וּסְעוּ לָכֶם (דברים א, ו-ז)

כג. דרכי החסידות.....

אין 'דבר קטן' בעבודת ה'

בְּקִטְוֹן בְּגָדָל (דברים א, יז)

כה. הוספה - שיחות קודש.....

חינוך על טהרת הקודש

לקט דברות קודש אודות אופן חינוך ילדי ישראל

מקרא אני דורש

ביאורים ופירושים בפשוטו של מקרא

"די זהב" – שם מקום?

מהיכן אנו יודעים שאין "די זהב" שם מקום? / ה"זהב" – סיבה לתוכחה או לימוד זכות? / ביאור דברי רש"י על התוכחה המרומזת ב"ודי זהב" והחילוק בין פירושו כאן לפירושו בפ' תשא בנוגע לזהב בחטא העגל

בריש פרשתנו: "אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל בעבר הירדן במדבר בערבה מול סוף בין פארן ובין תופל ולבן וחצרות ודי זהב". ובפירוש רש"י לסוף הכתוב: "ודי זהב – הוכיחן על העגל שעשו בשביל רוב זהב שהי' להם, שנאמר 'וכסף הרביתי להם וזהב עשו להם'".

ונהנה, בתחילת פירושו לכתוב זה כתב רש"י על כל הפסוק: "שהן דברי תוכחות ומנה כאן כל המקומות שהכעיסו לפני המקום בהן"; וא"כ צ"ב, מדוע כתב כאן רש"י עזה"פ לשון "תוכחה", "הוכיחן על העגל"?

ונראה בפשטות, שמשמע לרש"י שאין "די זהב" נכלל בהמקומות המנויים בפסוק – כי אינו שם מקום, ובמילא לא ידענו עדיין שגם "די זהב" הוא ענין של תוכחה. ולכן הוצרך רש"י להדגיש "הוכיחן על העגל שעשו בשביל רוב זהב" – ובזה כוונתו (גם) להדגיש, שאין "די זהב" שם מקום שבזה מרמז להוכיחן, אלא שלשון זו עצמה מודיעה את התוכחה על העגל.

הווי אומר:

בתחילת הענין כתב רש"י "שהן דברי תוכחות ומנה כאן כל המקומות שהכעיסו לפני המקום בהן"; ואכן, כפי שמפרט רש"י, הרי רוב הלשונות בפסוק זה הם שמות של מקומות שונים – ואין רש"י מפרט בכל אחד מהם שהוא "תוכחה", משום שכבר הקדים שכל המקומות הנזכרים כאן הם ענין של "דברי תוכחות".

אמנם יש בפסוק שני יוצאים מן הכלל, שאינם שמות של מקומות: "תופל ולבן" ו"די זהב". וכיון שכן, הרי לכאורה שני אלו אינם חלק מה"דברי תוכחות"; ולכן נדרש רש"י

לפרש ולהדגיש בהם שגם אלו הם "תוכחות": "הוכיחן על הדברים שתפלו על המן שהוא לבן", "הוכיחן על העגל שעשו בשביל רוב זהב".

ומה שהכריחו לרש"י לפרש ש"די זהב" אינו שם מקום, י"ל בפשטות שזהו משום שלא מצינו במקרא מקום ששמו "די זהב" (וראה רבינו בחיי כאן); ועל דרך שכתב רש"י לפני זה בנוגע ל"תופל ולבן" – "חזרנו על כל המקרא ולא מצינו מקום ששמו 'תופל ולבן', אלא הוכיחן על הדברים שתפלו על המן שהוא לבן" [אלא שבפירושו ל"די זהב" אין צריך רש"י לחזור ולהדגיש ש"חזרנו על כל המקרא כו" – כי לאחר שכתב רש"י יסוד זה בנוגע ל"תופל ולבן", מובן מעצמו שכן הוא גם בנוגע ל"די זהב"].

ב. אבל צריך ביאור:

למה באמת לא יפרש רש"י שגם "די זהב" הוא שם מקום – וכמו שפירשו בכמה מפרשים (רשב"ם כאן. וראה ראב"ע, חזקוני ועוד) – והיינו שנקרא המקום "די זהב" על שם "העגל שעשו שם בשביל רוב זהב"?

והרי מצינו כמה מקומות בתורה שנקראו על שם הפעולות שנעשו בהם (ראה נח יא, ט. וירא כא, לא. ויחי נ, יא. בשלח יז, ז. שלח יג, כד. ובכ"מ). ואף שלא מצינו עוד פעם במקרא מקום ששמו "די זהב" – הרי כמה וכמה מקומות נזכרו בתורה רק פעם אחת בלבד!

ובשלמא ב"תופל ולבן", מובן שאין לחדש כי המקום עצמו נקרא כן, על שם שבמקום זה "תפלו על המן שהוא לבן" – כי:

כאשר קוראים למקום על שם פעולה מסויימת שהיתה בו – צריך שיהי' ניכר בהשם מענין הפעולה, או הדבר שבו נעשתה הפעולה, או עכ"פ הדבר שהוא סיבת הפעולה שהיתה במקום זה; אבל בנידון ד"תופל ולבן" הרי זה שהמן צבעו "לבן" הוא ענין צדדי, ולא מסתבר שיקראו המקום על שם פרט צדדי זה.

[ובתיבת "תופל" עצמה (שפירושה ש"תפלו") בלא תיבת "ולבן" – אין מרומו שום חטא מיוחד, כי כ"ל החטאים של בני ישראל במדבר היו זה ש"תפלו" על איזה ענין].

שונה הדבר ב"די זהב", שבשם זה מרומזת סיבת החטא (הפעולה), ובלשון רש"י "שעשו בשביל רוב זהב שהי' להם" – ואם כן הרי אפשר לומר שגם זה נכלל בהמקומות שהכעיסו, כי המקום נקרא "די זהב" על שם רוב הזהב שהביא לחטא!

ג. והנה, השייכות של חטא העגל ל"רוב זהב" – מצינו גם בפירוש רש"י לפ' כי תשא, על הפסוק (תשא לב, לא) "וישב משה אל ה' ויאמר אנא חטא העם הזה חטאה גדולה ויעשו להם אלקי זהב", וז"ל:

"אתה הוא שגרמת להם, שהשפעת להם זהב וכסף חפצם, מה יעשו שלא יחטאו. משל למלך שהי' מאכיל ומשקה את בנו ומקשמו, ותולה לו כים בצוארו ומעמידו בפתח בית זונות – מה יעשה הבן שלא יחטא?"

אך כד דייקת שפיר, אין דברי רש"י שם שווים לדבריו כאן; וכן מובן גם מזה שרש"י מביא את הפסוק "וכסף הרביתי להם וזהב עשו לבעל" לראשונה בפירושו כאן – ולא הביאו בפירושו לפ' כי תשא, כי כאן יש תוכן מיוחד השייך לפסוק זה (משא"כ בפ' תשא).

וביאור הענין (וראה גם באר בשדה על אתר ובפ' תשא שם):

בפ' תשא מזכיר משה את רוב הזהב בפני הקב"ה בכוונה ללמד זכות על ישראל ולהקטין סיבת חטאם (מתאים למטרתו הכללית בדבריו שם, לעורר רחמים וסליחה על ישראל). ועל זה הוא שאומר משה, שאף שאי אפשר למעט ערכו של החטא עצמו, דהרי "חטא העם הזה חמא גדולה", מכל מקום אין ישראל אשמים כ"כ בהחטא, שהרי הקב"ה השפיע להם רוב זהב עד שהגיע מצב ש"מה יעשו שלא יחטאו", ובמילא "אתה (הקב"ה) הוא שגרמת להם";

משא"כ בנידון דידן מזכיר משה את רוב הזהב בפני בני ישראל כחלק מדברי התוכחות, והיינו שמטרתו בזה להדגיש גודל החטא וי"ל שגם מטעם זה מדגיש רש"י בפירושו כאן "הוכיחן על העגל" (כנ"ל ס"א) – להדגיש שאין רוב הזהב כאן בא בתור לימוד זכות (כבפ' תשא), אלא בתור תוכחה].

ולכן דוקא כאן הביא רש"י את הפסוק "וכסף הרביתי להם וזהב עשו לבעל" (ולא בפ' תשא) – כי בפסוק זה מודגש שהכסף וזהב שנתן הקב"ה (ולא נתינה סתם אלא "הרביתי להם") מהם עצמם עשו דבר שהוא היפך רצונו של הקב"ה, והרי נקודה זו מבליטה את גודל החטא ביותר.

[וכמ"ש בבאר בשדה כאן: "הוכיח אותם ששתים רעות עשו, שלא די שעשו עגל אלא עשו אותו של זהב, שעם הטובה שעשה להם הקב"ה שהרבה להם זהב – באותו דבר עצמו הכעיסוהו; משל למלך שנתן לעבדו חרב טובה, וביקש להכות בה את המלך"].

ולהוסיף, שבנידון דידן הרי לא רק שבכללות ידוע כי כל מה שיש לבני אדם ניתן להם מאת הקב"ה (ובלשון הכתוב (חגי ב, ח) "לי הכסף ולי הזהב נאום ה' צבאות") – אלא שבאופן גלוי ניתן להם הכסף וזהב במדבר מהקב"ה, כמפורש שהקב"ה הוא שצויה "ושאלה אשה משכנתה". כלי כסף וכלי זהב, וכן בפועל ה' "וזה נתן את חן העם בעיני מצרים", ואח"כ היתה ביזת הים על ידי שהקב"ה קרע להם את הים (ראה שמות ג, כב. בא יא, ב. יב, לו. פרש"י בשלח טו, כב).

ד. ומעתה מיושבת הקושיא הנ"ל (בס"ב), דמכיון שהעגל נעשה "בשביע" רוב זהב שהי' להם – מדוע לא נפרש שהמקום עצמו נקרא בשם "די זהב" על שם חטא העגל? כי באמת, אין כוונת רש"י לומר שרוב הזהב הוא הסיבה לחטא העגל; הסיבה האמיתית לחטא העגל היא כמו שכתוב (תשא לב, א) "וירא העם כי בושש משה לרדת מן ההר" – וזה שהי' להם "די זהב" הוא רק פרט צדדי באופןו של החטא המוסיף בחומרותו.

וְגַם לְפִי מָה שֶׁמִּדְּגִישׁ רַש"י בַּפ' תִּשָּׁא, שְׂרֹב הַזֶּהָב הוּא זֶה שֶׁגֵּרַם לְיִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת הָעֵגֶל – הִרִי גַם שֶׁם אֵין הַכוּוֹנָה שְׂרֹב הַזֶּהָב הִי הַסִּיכָה הָעִיקָרִית לִזֶּה שֶׁעָשׂוּ אֶת הָעֵגֶל, וְרַק שֶׁבְּתוֹר לִימּוֹד זְכוֹת הַזִּכִּיר מִשֶּׁה פֵּרַט זֶה שִׁפִּיעַ בַּהֲחֹטָא].

וְאִם כֵּן, לֹא מִסְתַּבֵּר לִוְמֵר שֶׁהַמָּקוֹם יִיקְרָא עַל שֶׁם פֵּרַט מִסּוּיִים בְּאוֹפְנוֹ שֶׁל פֶּשַׁע הַחֹטָא – וְלֹא עַל שֶׁם דְּבַר הַנוֹגֵעַ בַּהֲחֹטָא עֲצֻמוֹ. וְלִכֵּן אֵין לִפְרֹשׁ (בַּדֶּרֶךְ הַפֶּשַׁט) שֶׁ"דִּי זֶהָב" הוּא שֶׁם הַמָּקוֹם שֶׁבּוֹ נַעֲשֶׂה הָעֵגֶל.

ה. הָעוֹלָה מִכַּהֲנִ"ל, שֶׁבַּהֲשִׁיכּוֹת שֶׁל "רֹב זֶהָב" לַחֲטָא הָעֵגֶל ב' אֹפְנִים הַפּוֹכִים: (א) דְּבַר זֶה מִקְטִין בַּהֲחֹטָא וּמַהוּוֶה לִימּוֹד זְכוֹת עַל יִשְׂרָאֵל – שֶׁהַקֶּב"ה הוּא שֶׁגֵּרַם לָהֶם כִּבְיָכּוֹל בְּזֶה שֶׁהִשְׁפִּיעַ לָהֶם זֶהָב רַב. (ב) אֲדַרְכָּה: דְּבַר זֶה מַגְדִּיל בְּחֹמֶרֶת הַחֲטָא – שֶׁבְּאוֹתוֹ זֶהָב שֶׁהִשְׁפִּיעַ הַקֶּב"ה לְיִשְׂרָאֵל בּוֹ עֲצֻמוֹ עָשׂוּ נֶגֶד רְצוֹנוֹ.

וְזֶהוּ הַהִבְדָּל בֵּין ה'זֶהָב' כִּמוֹ שֶׁנִּזְכָּר בַּפ' תִּשָּׁא וְכִמוֹ שֶׁנִּזְכָּר בַּפָּרָשָׁתָנוּ: בַּפ' תִּשָּׁא הוּא בֹא בְּתוֹר "לִימּוֹד זְכוֹת" (כְּאוֹפֵן הָא'), וְאִילוּ בַּפָּרָשָׁתָנוּ הוּא בֹא בְּתוֹר הוֹסֵפָה בַּהֲתוֹכַחָה (כְּאוֹפֵן הַב').

אֵלָּא שֶׁכִּי הוּא אֲלִיבָא דְרַש"י עַה"ת, בַּדֶּרֶךְ "פִּשְׁטוֹ" שֶׁל מִקְרָא; מִשָּׁא"כ בַּמִּדְרָשׁ חֲזו"ל מְצִינוּ שֶׁלֹא חִילְקוּ בַּדְּבַר וְהִבִּיאוּ אֶת עֲנִין ה'לִימּוֹד זְכוֹת" (כְּאוֹפֵן הָא') עַל הַפֶּסוּק בַּפָּרָשָׁתָנוּ גּוֹפֵא (רֵאָה בְּרֻכּוֹת לֵב, א. יוֹמָא פו, ב. סְנֵהֲדִין קָב, א. – וְרֵאָה חֲדָא"ג מֵהִרְשָׁא בְּרֻכּוֹת שֶׁם).

וּבִאֲמַת י"ל שֶׁגַם בַּפִּירוּשׁ רַש"י כֵּאֵן, אֵף שֶׁכוּוֹנָתוֹ בַּפֶּשְׁטוֹת הִיא לְהַחֲמִיר בַּהֲחֹטָא, מִכָּל מָקוֹם נִתְכוּוֹן לְרִמּוֹז גַּם לֵאדִיךְ גִּיסָא, לְה'לִימּוֹד זְכוֹת" שֶׁבִּדְבַר.

כִּי, אִם כּוּוֹנֵת רַש"י הִיא רַק לְהַדְגִּישׁ אֶת הַחֹמֶרֶא שֶׁבִּדְבַר, שֶׁבִּנִּי יִשְׂרָאֵל הִשְׁתַּמְשׁוּ בְּאוֹתוֹ זֶהָב עֲצֻמוֹ שֶׁקִּיבְלוּ מֵהַקֶּב"ה לַעֲשִׂיַת הָעֵגֶל – הִי לוֹ לִוְמֵר: "הוֹכִיחֵן עַל הָעֵגֶל שֶׁעָשׂוּ בְּרֹב הַזֶּהָב שֶׁהִי לָהֶם" (וְכִי"ב); וּמָה טַעַם נִקֵּט רַש"י "הוֹכִיחֵן עַל הָעֵגֶל שֶׁעָשׂוּ בְּשִׁבְיָא רֹב זֶהָב שֶׁהִי לָהֶם" – לְשׁוֹן שֶׁמִּשְׁמַעָה כֵּאֵילוֹ הַזֶּהָב הוּא הַסִּיכָה לַהֲחֹטָא (וּבִמִּילָא אֵין יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁמִּים כ"ב)?

אֵלָּא, שֶׁבַּפִּירוּשׁוֹ עַל פֶּסוּק זֶה מִקְדִּים רַש"י וְאוֹמֵר שֶׁהַחֲטָאִים "הַזִּכִּירִם בְּרִמּוֹז מִפְּנֵי כְּבוֹדֵן שֶׁל יִשְׂרָאֵל"; וְיֵשׁ לִוְמֵר (וְרֵאָה לִקְמֵן בִּארֻכָּה בַּמִּדּוֹר "יֵינָה שֶׁל תּוֹרָה"), שֶׁכֶּשֶׁם שֶׁמִּפְּנֵי "כְּבוֹדֵן שֶׁל יִשְׂרָאֵל" הַעֲלִים מִשֶּׁה אֶת הַחֲטָאִים מִלְּהַזְכִּירִם בַּפִּירוּשׁ, כֵּן רִמּוֹז בַּדְּבָרֵינוּ אֵלּוֹ גַּם עַל לִימּוֹד זְכוֹת לְהַקְטִין חֲטָאִים אֵלּוֹ, כִּי גַם זֶה הוּא "כְּבוֹדֵן שֶׁל יִשְׂרָאֵל" (אֵף שֶׁבַּעֲיָקָר כּוּוֹנָתוֹ הִיא לְהוֹכִיחֵם וּלְהוֹדִיעֵם חֹמֶר הַחֲטָא).

וְלִכֵּן כּוֹתֵב רַש"י בְּלִשׁוֹן זֶה – "בְּשִׁבְיָא רֹב זֶהָב" – לְרִמּוֹז לְה'לִימּוֹד זְכוֹת" הַנ"ל (שֶׁ"אַתָּה הוּא שֶׁגֵּרַמְתָּ לָהֶם . . מָה יַעֲשׂוּ שֶׁלֹא יִחְטְאוּ"); וְיֵה"ר שֶׁנִּזְכָּר לִזֶּה שֶׁ"כְּבוֹדֵן שֶׁל יִשְׂרָאֵל" יִבֹּא בְּגַלְיָא לְעִינֵי כָל הָעַמִּים, בְּגֹאֻלָּה הָאֲמִיתִית וְהַשְׁלִימָה בִּב"א, וְיֵהֲפֹכוּ יָמִים אֵלּוֹ לְשִׁשׁוֹן וּלְשִׁמְחָה.

פנינים

עיונים וביאורים קצרים

הן החלק שנמצא בפנים]. ולכן שם מפרש רש"י "בראשי גייסות", שבני גד ובני ראובן היו ה"ראשים" בתוך הגייסות של בני ישראל.

אולם כאן נאמר "לפני אחיכם", וכיון שבני גד ובני ראובן עצמם אינם חלק מ"אחיכם" שהם יתר השבטים, הרי מוכרחים ללמוד שאין הכוונה שבתוך בני ישראל גופא יהיו הראש וה"פנים", אלא שילכו "לפני אחיכם" – במשמעות של "קודם" ל"אחיכם", מעבר להם. ולכן כאן מפרש שהלכו "לפני ישראל למלחמה" – בתור פלוגה בפני עצמה.

(ע"פ לקוטי שיחות ח"ט עמ' 1 ואילך)

בין "מתוך" ל"לפי"

חלוצים תעברו לפני אחיכם בני ישראל

הם היו הולכים לפני ישראל למלחמה, לפי שהיו גבורים ואויבים נופלים לפניהם (ג, יח. רש"י)

יש לדייק בלשון רש"י, שבפ' מטות (לב, יז) על מה שנאמר "ואנחנו נחליץ חושים לפני בני ישראל" פירש "בראשי גייסות, מתוך שגבורים היו", ואילו כאן כותב "לפי שגבורים היו", ויש לבאר טעם השני.

ויש לומר הביאור בזה:

בפ' מטות מסופר שבני גד ובני ראובן באו למשה וביקשו לנחול בעבר הירדן המזרחי, ואמרו לו "אל תעבידנו את הירדן". ואז הוכיחם משה ואמר להם "האחיכם ילכו למלחמה ואתם תשבו פה", ועל כך השיבו בני גד ובני ראובן שאדרבה – לא רק שהם ילכו למלחמה ביחד עם כל ישראל, אלא שהם יחלצו חושים לפני בני ישראל.

נמצא, שטעם הליכתם "לפני בני ישראל" הוא בכדי לשלול את הטענה "האחיכם ילכו למלחמה", ואין צורך בטעם אחר. וזה שכותב רש"י "מתוך שגבורים היו", אינו כדי לבאר

בין "לפני אחיכם" ל"לפני בני ישראל"

חלוצים תעברו לפני אחיכם בני ישראל

הם היו הולכים לפני ישראל למלחמה, לפי שהיו גבורים ואויבים נופלים לפניהם (יח. יח. רש"י)

לכאורה צריך ביאור, הרי כבר לעיל בפ' מטות (לב, יז) נאמר שאמרו בני גד ובני ראובן "ואנחנו נחליץ חושים לפני בני ישראל", וכבר פירש רש"י "בראשי גייסות, מתוך שגבורים היו", ומדוע מפרש רש"י כאן עוד הפעם?

ויש לומר שבאמת יש כאן שני פירושים שונים, על ענינים שונים:

בפ' מטות כתב רש"י שבני גד ובני ראובן היו "בראשי גייסות". כלומר, שלא הי' צבא וגייס נפרד של בני גד ובני ראובן, אלא שבתוך הגייסות של בני ישראל היו בני גד ובני ראובן הולכים בראש החיל; אולם כאן כתב "הם היו הולכים לפני ישראל למלחמה" – שמשמעו, שכל החיל שהלך בראש הי' מבני גד ובני ראובן בתור פלוגה בפני עצמה נוראה יהושע ו, ט-יג, שאכן כך הי', שהייתה פלוגה בפני עצמה – "החלוץ" שהלך לפני כל ישראל.

והטעם לשנינו זה בפירוש רש"י נעוץ בשנינו לשונות הכתובים, דבפ' מטות נאמר "ואנחנו נחליץ חושים" לפני בני ישראל, ואילו כאן נאמר "חלוצים תעברו" לפני אחיכם (בני ישראל).

ולכן, בפ' מטות, כאשר נאמר "לפני בני ישראל" – כיון שגם בני גד ובני ראובן בעצמם הם בכלל "בני ישראל", הרי אי אפשר לפרש "לפני בני ישראל" שילכו קודם ובנפרד מ"בני ישראל", אלא צריך לפרש שבתוך "בני ישראל" גופא הם יהיו ה"ראש" והפנים נכמו פני האדם שאינו נפרדות מגופו אלא שבתוך הגוף עצמו

פנינים

“בראשי גייסות”?

ועל כך מתרץ רש"י "פ"י שהיו גבורים", דזה שבני גד ובני ראובן היו צריכים ללכת בראש אינו רק כדי לעקור מן השורש את הטענה כנגדם, אלא גם שבשכיל נצחון המלחמה גופא נדרש שהראשונים יהיו הגבורים. ולמטרה זו של נצחון המלחמה, יש צורך בזה שתהי' פלוגה מיוחדת בראש, רק מהגבורים בפני עצמם.

(עי' לקוטי שיחות ח"ט עמ' 1 ואילך)

את הטעם לדבר אלא הוא ביאור האפשרות לזה: הרי אם הם לא היו גבורים, לא הי' מקום לשים אותם בראש החיל, שהרי שימת אנשים חלשים בראש החיל מזיקה למלחמה. אולם "מתוך שגבורים היו" - היתה אפשרות לקבל את דבריהם ולא היתה מניעה לכך.

משא"כ בפרשתנו, שמשה לא הסתפק בכך שבני גד ובני ראובן יהיו "בראשי גייסות", אלא צוה שיעמידו מהם פלוגה מיוחדת ונפרדת שתלך בראש (ראה ה"פנינה" הקודמת), על זה יש לשאול, מדוע לא הספיק שילכו

יינה של תורה

ביאורים בעניני הפרשה על דרך החסידות

פעולות משה לכבודן וזכותן של ישראל

לימודי זכות בכל תוכחה ותוכחה / "אתה הוא שגרמת להם, שהשפעת להם זהב"
/ "איכה ישבה בדד" - מעלת עם ישראל ש"לבדד ישכון"

אודות דברי התוכחה שאמר משה בריש פרשתנו, כתב רש"י (פרשתנו א, א) שמשה
"סתם את הדברים והזכירם ברמז, מפני כבודן של ישראל", ועל כן לא הזכיר את
החטאים עצמם, אלא רק "מנה כאן כל המקומות שהכעיסו לפני המקום בהן".
אמנם, יש לתמוה כמה תמיהות אודות ה"רמזים" שנזכרו בכתוב (שמבארם רש"י בפירושו
על כל תיבה):

"במדבר" - רומז על מקום שבו אמרו "מי יתן מותנו וגו'", ולכאורה הרי "במדבר"
זהו שם כללי, והוה ל' לרמוז את שם המקום שבו הי' החטא "מדבר סין אשר בין אילם
ובין סיני" (בשלח טז, א) ?

"בערבה" - רומז על "שחטאו בבעל פעור בשטים בערבות מואב". וגם כאן תמוה,
שהלא ערבות מואב הוא שטח נרחב, והי' צריך לרמוז את המקום עצמו שבו הי' החטא
- בשטים.

וכמו כן, יש לתמוה עוד כמה תמיהות בכתוב זה וברמזים שנתפרשו ברש"י. אמנם,
כל תמיהות אלו יתיישבו על פי ביאור יסוד עיקרי שחידש רש"י בכתוב זה, ואשר ממנו
ניתן לשאוב גם עידוד ונתינת כח בשבת חזון ובבין המצרים, וכפי שיתבאר לקמן.

לימודי זכות בכל תוכחה ותוכחה

גם כאשר בא משה רבנו להוכיח את בני ישראל, הרי כמובא למעלה, שמר משה על "כבודן של ישראל", ומשום כך "סתם את הדברים והזכירם ברמז". ויש לומר על פי פנימיות העניינים, שמשה לא הסתפק בכך שסתם את הדברים, אלא שהוסיף ולימד זכות על בני ישראל בחטאיהם, בה בשעה שהוא עצמו עמד והוכיחם.

ולימוד זכות זה אפשר למצאו בכל אחת ואחת מן התוכחות שהוכיח משה בפסוק זה:

"במדבר" – מה שנקט משה לשון כללית "במדבר" ולא פירש את המקום המדויק שבו התלוננו בני ישראל "כי הוצאתם אתנו אל המדבר הזה להמית את כל הקהל הזה ברעב" (בשלח טז, ג), הוא משום שבלשון "במדבר" מרומז לימוד זכות נפלא על חטא בני ישראל. המדבר הוא "המדבר הגדול והנורא נחש שרף ועקרב וצמאון אשר אין מים" (עקב ח, טו), וממילא הרי זה ניסיון גדול ביותר, ואם כן אין להאשים כל כך על שהתלוננו "מי יתן מותנו" וגו'.

"בערבה" – מה שלא פירש משה את המקום המדויק בתוך ערבות מואב גופא שבו חטאו בכנות מואב, הוא משום שרצה משה להדגיש את מה שהחטא הי' "בערבה" הידועה (בית קמוצה, המשמשת במקום ה"א הידיעה) – היא "ערבות מואב", על ידי בנות מואב. שם האומה "מואב" בא מכך "שלא הייתה צנועה פרסמה שמאבי" הוא (רש"י וירא יט, לז). ועניין זה של חוסר צניעות המשיך גם בדורות שלאחר מכן בבני מואב (ראה במקור הדברים ההוכחה לכך). ואם כן, טען משה שאין בני ישראל אשמים כל כך מכיוון שערבות מואב הי' מקום של פריצות והיפך הצניעות, ובמילא הניסיון הי' גדול ביותר.

"מוֹצַ' סוּף" – אמנם חטאו בני ישראל במה שטענו בבואם לים סוף "המבלי אין קברים במצרים" (בשלח יד, יא), אך הי' זה "מול סוף" – בעמדם מול הים ללא יכולת להינצל בדרך הטבע, כי מצד אחד היו המצריים ומצד שני הים. וכמו כן חטאם במה שלא רצו לעזוב את ביזת הים (רש"י עה"פ. וראה במקור הדברים בהע' 34 ובשוה"ג), אינו באשמתם כל כך, משום שהביזה הייתה מחמת ציווי השי"ת, שהי' יקר בעיניהם, לנצל את מצרים וליקח מאיתם כסף וזהב.

"אתה הוא שגרמת להם, שהשפעת להם זהב"

גם בהמשך הכתוב, טמון לימוד זכות בכל תוכחה:

"בין פארן" – הוא "מה שעשו במדבר פארן על ידי המרגלים" – וכאן מודגש הלימוד זכות בדיוק לשונו של רש"י "עַל יְדֵי" המרגלים, והיינו שהם הסיתו ופיתו את בני ישראל, וממילא אשמתם של בני ישראל פחותה, כי לולא המרגלים לא היו חוטאים בעוון זה.

"ובין תפֹּל וּלְבָן" – רומז על מה ש"תפלו על המן שהוא לבן", ובוה רמז משה

לצבעו הלבן של המן שהי' "לבן" ומופשט מכל צבע. במן היו יכולים לטעום "טעם כל המינים", ואף על פי כן "אינו רואה אלא מן" – מופשט מכל צבע. וכאשר אין אדם רואה את מאכלו, הרי "אינו דומה מי שרואה ואוכל למי שאינו רואה ואוכל" (יומא עד, ב ובפרש"י), ועד שאכילת המן נחשבה לעינוי כמו שנאמר "המאכילך מן במדבר למען ענתך" (עקב ח, טז). ומכיוון שהי' פגם בהנאה מאכילת המן, הרי יש מקום ללמד זכות על מה ש"תפלו על המן".

"והצרות" – כתב רש"י "במחלוקתו של קורח". והיינו שתולה את האשם בעיקר בקרח ולא בעדתו, כי הוא פיתה את אלו שהיו מנגדים למשה, ואין אשמתם שלמה. וכפי שטען משה בעצמו כלפי הקב"ה "האיש אחד יחטא ועל כל העדה תקצוף" (קרח טז, כב), והיינו שלמרות שבפועל פיתה קורח אנשים רבים, מכל מקום עיקר האשמה תלוי בו, ולא בבני ישראל.

"ודי זהב" – הוא "העגל שעשו בשביל רוב זהב שהי' להם", וכאן נתכוון משה לרמז על כך שאינם אשמים כל כך משום שהי' להם ריבוי זהב. וכפי שכתב רש"י בפרשת העגל (תשא לב, לא) "אתה הוא שגרמת להם, שהשפעת להם זהב וכל חפצם, מה יעשו שלא יחטאו".

ונמצא שבכל חטא וחסא שרמז משה, הרי רמז שוברו בצידו – לא זו בלבד ששמר על כבודן של ישראל, אלא גם טרח בעת ההוכחה גופא ללמד עליהם זכות ולהפחית מאשמותיהם.

"ישבה בדד" – מעלת עם ישראל ש"לבדד ישכון"

והנה, פרשת דברים נקראת בשבת שלפני תשעה באב, או ביום תשעה באב עצמו. ימים אלו של בין המצרים הוא זמן ש"מוכיח" את בני ישראל על חטאיהם, ועל כך למדים אנו שבתוכחות גופא נזהרים בכבודן של ישראל.

וסיבת הדבר היא, שתכלית עניין התוכחה והגלות הוא לשם "כבודן של ישראל", והיינו שעל ידי התוכחה יתעלו בני ישראל ויעשו תשובה. ומכיוון שהתוכחה היא לתועלתם ולכבודם, על כן יש להיזהר בתוך ענייני התוכחה גופא לשמור על כבודם.

אחד העניינים שבו רואים את כבודם של ישראל בתוך עניין הגלות, הוא בפסוק "איכה ישבה בדד" (ריש איכה), שאמנם "בדד" הוא עניין של אבלות ולגריעותא, אך רמוזה בו מעלתן ושבחן של ישראל: עם ישראל יש בו מידה טובה ש"לבדד ישכון ובגוים לא יתחשב" (בלק כג, ט), שאין בני ישראל מתערבים עם אומות העולם, וכפי שדרשו חז"ל "השמן אינו מתערב אלא עומד, כך ישראל אינם מתערבים עם העכו"ם" (שמות רבה לו, א).

ובזכות מעלה זו שב"איכה ישבה בדד", נזכה להתגלות "כבודן של ישראל" בגלוי, בבניין בית המקדש השלישי שרמוז גם הוא בלשון בדד – "בטח בדד עין יעקב" (ברכה לג, כב), שיעקב קראו לבית המקדש בשם "בית" (פסחים פח, א), שמורה על בית שלישי שיהי' נצחי (ראה חדא"ג מהרש"א שם), אשר יבנה במהרה בימינו, אמן.

פנינים

דרוש ואגדה

ופשוט מציור גשמי, אלא רצו בלחם מן הארץ,
לחם גשמי וחומרי.

(ע"פ לקוטי שיחות ח"ט עמ' 15 ואילך)

וטרף זרוע – בזכות התפילין

חלוצים תעברו לפני אחיכם בני ישראל

הם היו הולכים לפני ישראל למלחמה, לפי שהיו גבורים
ואויבים נופלים לפניהם, שנאמר וטרף זרוע אף קדקד
(ג, יח. רש"י)

ברבינו בחיי (ס"פ מטות) מקשר מעלה זו של
בני גד – "וטרף זרוע עם קדקד" – עם מצות
התפילין, תפילין של יד ותפילין של ראש,
וז"ל: "היו בטוחים בגבורתם וכחם בזכות
המצוה שבידם, וכענין שדרשו ז"ל: וטרף
זרוע – בזכות תפילין שבזרוע; אף קדקד –
בזכות תפילין שבראש".

ויש לבאר הרמז בשייכות דתפילין לגד דוקא:

"גד" הוא אותיות ג' ד' (ראה אור התורה ויחי שפב,
ב ואילך, ובהנמסן שם). ובתפילין של ראש יש הרי
שני שינין: שי"ן אחת עם ג' ראשים, ושי"ן אחת
עם ד' ראשים – גד נראה זח"ג רנד, ב. ולהעיר
גם מהמבואר בסידור עם דא"ח שער התפילין
(בתחילתו), שבחינת המוחין העליונים שמתגלים על
ידי התפילין, בתחילה הם במספר שלוש (ג) ואחר
כך מתחלקים לארבע (ד), עיין שם].

ומהאי טעמא בבני גד הורגשה סגולת
התפילין ביתר שאת על שאר השבטים, ובהם
הוא שנתקיים "וטרף זרוע אף קדקד".

ובהלכות קטנות להראש"ה הל' תפילין (סט"ו
– הובא במעדני יו"ט שם) כתב "שמפני קיום מצות
תפילין ותיקונן יתקיים באנשי המלחמה וטרף
זרוע אף קדקד". ומצוה וזכות לפרסם הלכה
זו בין כל אנשי המלחמה וקרוביהם וידידיהם
בכל מקום שהם.

(ע"פ לקוטי שיחות ח"ט עמ' 11)

מדוע הי' המן "לבן"?

ובין תופל ולבן

הוכיחן על הדברים שתפלו על המן שהוא לבן
(א, א. רש"י)

יש לשאול, מה נוגע לתוכחת משה זה שצבע
המן הי' "לבן", ובשביל מה נרמזו תלונות ישראל
על המן בזה שצבעו הי' לבן?

ויש לומר הביאור בזה על דרך הפנימיות:

כל דבר גשמי מוגבל הוא בגבול מסויים. ועל
כן, כל מאכל גשמי יש לו רק טעם אחד ולכל
היותר כמה טעמים, אך אי אפשר שיהיו בו כל
הטעמים. לא כן במן, שמצינו בו (יומא עה, א)
"המן . . מוצאין בו כמה טעמים" ויתירה מזו
איתא שם "המן מתהפך לכמה טעמים", שהיו בו
טעמים הפכיים. וטעם הדבר, כי המן הי' "לחם
מן השמים" (בשלח טז, ד) – לחם רוחני, ולכן לא
היו בו הגבלות גשמיות.

והגם שכל דבר גשמי יש לו שרש למעלה,
מ"מ שינוי יש בין שאר הדברים הגשמיים להמן,
דשאר הנבראים הגשמיים, רק שרשם רוחני הוא,
ובעולם הזה הגשמי משתנה מהותם להיות דבר
גשמי וחומרי, משא"כ המן, הנה גם בהיותו
בציור גשמי, נשאר במהותו כפי שהי' בשרשו
למעלה – וגם כאן נשאר "לחם מן השמים" (ראה
תו"א פט, א. ובכ"מ).

וזהו הטעם לזה שצבע המן הי' "לבן", כי
כמבואר בסה"ק (לקו"ת אחרי כח, ג ועוד) מראה
לבן מורה על פשיטות מכל גוון וציור, ולכן הי'
המן בצבע זה, כי בהיות המן בעולם הזה הגשמי
מוכרח הי' לבוא בצבע מסויים כדי שיוכלו עיני
בשר לתפסו ולראותו, אך מכיון שגם בעולם
הזה הגשמי נשאר מאכל רוחני על כן הי' מראהו
מראה לבן, המבטא פשיטות מגוון וציור.

ועל פי זה נמצא שבני ישראל ש"תפלו על
המן" ולא רצו את המן, הנה עומק תלונתם הוא
שלא רצו ב"לחם מן השמים" עם מראה "לבן"

חידושי סוגיות

עיון ופלפול בסוגיות הפרשה

פלוגת הרמב"ם והרמב"ן בגדר מצות בנין הבית

יפלפל לתרץ שי' הרמב"ם מראיית הרמב"ן דכלים ובית אין מעכבין זא"ז / ידון
עפ"ז בגירסת המשנה דסוף מידות

והמזבח וזולתם, כולם מחלקי המקדש והכל יקרא מקדש, וכבר ייחד הציווי בכל חלק וחלק". והרמב"ן בהשגותיו מ"ע לג נחלק אמ"ש שהכלים כולם הם חלק ממצות מקדש הכללית וס"ל "שאינן הכלים חלק מן הבתים אבל הם שתיים מצות ואינן מעכבות זא"ז ומקריבין בבית אע"פ שאין בו כלים אלו, ולכן אצלי עשיית הארון והכפורת לשום שם העדות תימנה מצוה בפ"ע", ולדידי' מה שעשיית שאר הכלים שהזכיר הרמב"ם אינה מצוה בפ"ע הוא מטעם אחר – מפני שהמצוה היא העבודה הנעשית בכלי זה (עריכת לחם לפני ה', הדלקת מנורה וכו') ועשיית הכלים אינה אלא הכשר למצוה זו והווי בגדר תשמישי קדושה.

ובמגילת אסתר כ' ליישב שי'
הרמב"ם, דשפיר אף דברים שאינם

בסהמ"צ* להרמב"ם מ"ע כ: "שציונו לבנות בית הבחירה לעבודה, בו יהי' ההקדשה והבערת האש תמיד ואליו תהי' ההליכה והעלי' לרגל כו' והוא אמרו ית' ועשו לי מקדש", וממשיך "שזה הכלל כולל מינים רבים שהם המנורה והשלחן

(* כבר נודע בשערים, ספר "הל' בית הבחירה להרמב"ם עם חידושים וביאורים" בו לוקטו חידושי וביאוריו של רבינו בהלכות בית הבחירה להרמב"ם. ומרגלא בפומי' דרבינו, אשר לימוד הלכות הבית בימים אלו של בין המצרים – בהם חרב הבית – הוא סגולה והכנה לגאולה. ויתירה מזו: לימוד הלכות בנין הבית הרי הוא כבנין הבית עצמו (ראה ב"פתיחה" לספר הנ"ל ביאור ענין זה באריכות). וע"ד "כל העוסק בתורת עולה כאילו הקריב עולה" ו"נשלמה פרים שפתינו". אשר לכן הבאנו בקובץ זה ביאור הלכה בהל' בית הבחירה להרמב"ם, מתוך א' הסימנים שבספר הנ"ל. המוציאים לאור.

מעכבין.

גם יל"ע בשי' הרמב"ן דנקט שעשיית הארון נמנית מצוה בפ"ע מעשיית המקדש, הלא כבר כתב בעצמו (בפ"י עה"ת ר"פ תרומה) דמהות גדר הבית הוא "מקום מנוחת השכינה שהוא הארון".

והנראה בכ"ז, דענינים (ותכליתם) של המשכן וביהמ"ק הם ב' דברים כלליים. א' מ"ש הרמב"ן דהוא מקום מנוחת והשראת השכינה, ב' מקום לעבודה (שעיקרה עבודת קרבנות) ושאליו העלי' לרגל כו'. ובזה נח' הרמב"ם והרמב"ן, מה מבין ב' הדברים הוא העיקר במצוות הבנין, דלהרמב"ם תכלית הבני' היא לעשות מקום שאפשר לעבוד בו, עיי' היטב לשונו ריש הל' ביהב"ח בהגדרת מצות הבני' – "מ"ע לעשות בית לה' מוכן להיות מקריבים בו הקרבנות כו'", היינו שאין מצות הבני' אלא בבית המוכן ומוכשר לעבודה, ואם אין הבית מוכן לזה לא נתקיימה מ"ע דועשו לי מקדש. ועפ"ז מוכן היטב הא דלדידי' עשיית הכלים היא חלק ממצות הבנין, דבציווי לעשות כלי המקדש ה"ה מצווה על חלקי המקדש, דעל ידי עשי' זו נעשה המקדש "מוכן" לקרבנות ועבודה. והא דקיי"ל כחכמים דאין מעכבין כו' אינו ענין למצות הבני' (שאינה מתקיימת בלי שיעשו גם כלים כו'), אלא היינו שלאחר שכבר נעשה בית "מוכן" (עיי' שנעשו עמו כלים), הנה גם אם נחרב (ושוב אין הכלים במקומם, וליתא כאן כלים) שפיר מקריבין, כי אכן אין הכלים (והבית) מצ"ע מעכבין את הקרבנות.

אבל הרמב"ן ס"ל דעיקר התכלית

מעכבים זא"ז הוו מצוה אחת, כגון תכלת ולבן בציצית שאין מעכבים זא"ז ומ"מ נמנו למצוה א'. אולם באמת יש להק' (ועיי' ביאור הרי"ף פערלא לסהמ"צ להרס"ג פרשה נב) דאין הנידון דומה לראי', דהא גבי תכלת ולבן כבר כ' הרמב"ם בסהמ"צ שרש יא דבאמת הסברה היתה נותנת דמשום שאין מעכבין יש להחשיב כ"א מצוה בפ"ע, ורק שמצאנו מקרא מפורש המשמיענו דלא כן, דכתיב "והי' לכם לציצית" ומשמעו דהכל מצוה אחת, היינו דבזה הוגדר ד"הענין אחד"; וא"כ בנדו"ד דלא מצאנו מקרא מפורש, והענינים חלוקים ביותר (שלא בערך לחלוקה דתכלת ולבן) יש לנו לומר דמצוות נפרדות הן.

ובאמת קושיא זו היא רק אי נקטינן דאף הרמב"ם מודה למה שהביא הרמב"ן דבית וכלים אין מעכבין זא"ז, אבל בלב שמח שרש יב נקט דהרמב"ם ס"ל דכלים אלו שהזכיר הוו חלק מן הבית לעיכובא, דבלעדם לא ייקרא מקדש ומעכבין מלהקריב בו. ויש מי שהוסיף בזה דבאמת נח' כאן הרמב"ם והרמב"ן בפלוגתת תנאי בירוש' שקלים פ"ד ה"ב "השולחן והמנורה והמזבחות והפרכות מעכבין את הקרבנות דברי ר"מ, וחכ"א אין לך מעכב את הקרבן אלא הכיור והכן בלבד", הרמב"ם כר"מ והרמב"ן כחכ' (עיי' צפע"נ על הרמב"ם, מנין המצוות מ"ע כ. ושם מהדו"ת עג, ב-ד). וגם זה צ"ע דהרמב"ם כיחידאה, ועוד ועיקר הלא להדיא פסק בהל' ביהב"ח פ"ו הט"ו "מקריבין הקרבנות כולן אע"פ שאין שם בית בנוי", והרי כשאין בית בנוי גם הכלים אינם (במקומם, עיי' במפרשי הירוש' שקלים שם), הרי דודאי אף איהו כחכ' דאין

ורק א' נק' "קדש הקדשים", הרי לעיל במס' מדות נזכר "קדש הקדשים" (לענין מדתו) ואין הכוונה לכל המקדש, ואין ישתנה הפי' בסיום המס' מהמפורש לכל ארכה (אף שבדוחק י"ל דשאני הכא שנאמר "בית קה"ק"). ולהנ"ל כי שיא ועיקר קדושת הבית כולו בא לידי ביטוי בקה"ק.

והנה יש דפוסים (ובעיקר כת"י) שבהם אכן נשמטה ברכה השנית הנ"ל דבית קה"ק, וכנראה כ"ה גירסת הרמב"ם (כי כפה"נ כתב הרמב"ם גם המשניות עצמן ביחד עם פירושו. ראה במשניות הוצאת קאפאח וגירסא שלו), וא"כ אפ"ל דאזלי הרמב"ן והרמב"ם לשיטתייהו אם נזכר קה"ק בסוף מדות, דהנה ענין מס' מדות הוא כל' הרמב"ם בהקדמת פיהמ"ש "מדת המקדש וצורתו ובנינו וכל עניניו", ומובן שבסיום המס' יבואר מהי תכלית הבנין. ולהכי להרמב"ן דלידיד' תכלית כל הבנין הוא מנוחת השכינה, ובזה יש עיקר בקה"ק, מובן שכל העבודות האחרות הן לתכלית הזאת דמנוחת השכינה, ושפיר גרסינן הזכרת מעלת קה"ק בסיום מס' זו. אבל להרמב"ם שעיקר המכוון הוא העבודה, הנעשית בכל השנה, ובכל המקדש, ולא בבית קה"ק; אין מקום לייחד כאן ולהדגיש קה"ק ועבודתו אחת בשנה.

וא"ת סו"ס למה לא יסודר להרמב"ם שיברכו אכן ברכה על כל ביהמ"ק ועבודתו. ולכך נראה דאף נקודה זו היא לשיטתי' דהרמב"ם. דהנה ברכה ושבח יש להם מקום כשהדבר שעליו מברכין

בעשיית מקדש הוא לעשות מקום להשראת ומנוחת השכינה וכו' כמו שהאריך בפי' עה"ת (שם), וא"כ הציווי ועשו לי מקדש לא קאי לדידי' אלא על הבית גופי' ולא על כליו המיועדים לעבודה וקרבנות (שהוא ענין בפ"ע מלבד עצם מנוחת השכינה בבית זה), ולהכי הוצרך לטעם מיוחד ע"ז שלא נמנתה עשיית הכלים מצוה בפ"ע, לפי שאינם אלא הכשר למצות העבודה. ומעתה מחזור שפיר הא דשאני הארון משאר הכלים בזה, ונמנה לדידי' למצוה בפ"ע, דהא אין הארון הכשר לעבודה כלשהי, אלא הוא תוספת חדשה בענין השראת השכינה, דמלבד שצ"ל בית שכללותו מקודש למנוחת השכינה (וגדר זה ישנו גם בלי ארון וקה"ק), ישנה גם מצוה לעשות מקום מיוחד שבו הוא עיקר השראת השכינה – קה"ק והארון.

ועיי' משנה דסוף מדות אודות יו"ט שעושים לכהן שדנו בכהונתו ולא נמצא בה פסול, והיו מברכים עוד ברכה מיוחדת (מלבד ברכה ראשונה על שלא נמצא פסול בזרע אהרן) "וברוך הוא שבחר באהרן ובניו לעמוד לשרת לפני ה' בבית קדשי הקדשים", דלכא' צ"ע מה ראו להזכיר עבודת קה"ק שהיא אחת בשנה ולא בכל הכהנים, והו"ל לכלול בברכת הבחירה באהרן ובניו גם עבודות כל השנה דכל הכהנים (ועיי' חדא"ג מהרש"א), ובביאורי הגר"א כ' ד"בית קדשי הקדשים" היינו כל ביהמ"ק (המקודש יותר ממקומות שבקדושה פחותה הימנו, עיי' כלים פ"א מ"ו ואילך, ולהכי נק' "קדשי הקדשים"), אבל צע"ג (מלבד שבכלים שם גופא הלא נמנו גם מדריגות קדושה שבתוך ביהמ"ק,

לקראת שבת

יט

ומשבחין הוא ענין מיוחד בפ"ע, ולא כשהוא פרט המוכרח מצד ענין אחר (כי באם צ"ל ברכה - מקומה בנוגע לסיבה ולא בנוגע למסובב המוכרח). ולהכי בנדו"ד, להרמב"ם דעיקר המצוה היא עשיית בית מוכן לעבודה ולהכי עשיית הכלים אינה נמנית בפ"ע למצוה להיותם חלק ממצות עשיית בית מוכן, גם אין מקום לברכה מיוחדת בפ"ע על בחירת

הכהנים לביהמ"ק כיון שזהו חלק מעשיית המקדש, דעשיית בית מוכן לעבודה מברחת גם בחירת כהנים המוכנים להקריב הקרבנות הללו.

ועיי"ע בחו"ב בהל' ביהב"ח סי' א מה שיש לדקדק עוד בדיוק ל' המשנה הנ"ל דסוף מידות, ובביאור פרטים נוספים שם לשי' הרמב"ן והרמב"ם.

תורת חיים

מכתבי עצות והדרכות בעבודת השי"ת
בחיי היום יום

מחיל אל חיל

לקט אודות העלי' המתמדת הנדרשת בעבודת ה' של האדם עצמו ובפעולות עם הזולת, להוסיף בכל עת בכמות ובאיכות, ולעולם לא להיות שבעי רצון

רַב לָכֶם שֶׁבַת בַּהֲרַ הַזֶּה פָּנּוּ וְסִעּוּ לָכֶם

(דברים א, ו-ז)

רב לכם שבת בהר הזה, ללכת מחיל אל חיל!

מאשר הנני קבלת מכתבם, בו כותבים ראשי פרקים ע"ד פעולותיהם בקדש, שנקודתן הפנימית והתיכונית - הפצת המעינות חוצה. ובודאי לא הסתפקו בהנעשה עד עתה, שהרי "מעלין בקדש" ציווי וגזירה היא...

ומגלגלין זכות כתיבת התעוררות זו ליום זה - יום ראש החדש שבט . . ויש לרמוז בלשון הכתוב: "בעשתי עשר חדש באחד לחדש גו' הואיל משה . . באר התורה . . הזאת לאמר..."

והתחלת הביאור וההוראה היא:

"רַב לָכֶם שֶׁבַת בַּהֲרַ הַזֶּה (אף שזהו מעמד ומקום מתן תורה. כי על האדם להיות מהלך מחיל אל חיל, וגם - לא להסתפק בפעולותיו וקישוט עצמו, כי אם גם להשפיע על הזולת, ועד להזולת הנמצא בחוץ חוצה. אשר לכן) פָּנּוּ וְסִעּוּ לָכֶם (ואין מספיקה נסיעה בעלמא ודרך מעבר, כי אם) וּבֹאוּ (בפנימיות. ודבי ר' ישמעאל תנא - ירושה (דניצוצין דנפלי מדרג' ואיקרו מית¹) וישיבה דוקא², ובמקום זה שבפני "ועמך כולם צדיקים"

(1) ראה זח"ג קלה, ב.

(2) קידושין לו, ב. ושם: "תנא דבי ר' ישמעאל הואיל ונאמרו ביאות בתורה סתם ופרט לך הכתוב באחד מהן לאחר ירושה וישיבה אף כל לאחר ירושה וישיבה".

לקראת שבת

כא

נדמה להם) הר האמורי (הכולל ועיקר דלעומת זה (תו"א הוספות קב, ג)) וא"ל כ"ל שכניו וגו' (ועי"ז תזכו לקיום היעוד "כי ירחיב ה' אלקיך את גבולך" -) עד הנחר הגדול נהר פרת (כי ינחלו גם את הקניזי ואת הקניזי ואת הקדמוני (רמב"ם הל' רצח פ"ח ה"ד. ל"ת להאריז"ל פ' לך. סד"ה הנה אנכי, תרנ"ד)).

והבכך והמוסר השכל מובן. וזכות הרבים מסייעתם. בברכת הצלחה.

(אגרות קודש חפ"ז עמ' רמח-ט)

מחינוך טוב לחינוך משופר יותר

במענה על מכתבו . . נעם לי לקרות בו שמשתדל הוא בשטח חינוך הכשר, ובודאי אינו מסתפק בההישגים דעד עתה, כי נוסף על זה שצריך להיות מעלין בקדש ומוסיף והולך, הרי בפרט בהנוגע לחינוך ילדי ישראל, הנה כל הוספה בענייני יראת שמים ותורה ומצוות נחוצה ובתקופתנו גם מוכרחה . . שמזה מובן שכל השתדלות כדאית בזה, וגודל הזכות של כל אחד שיכול לפעול בזה ומנצל היכולת שלו.

(אגרות קודש ח"ב עמ' רנב)

...המורם מצירוף כל הנ"ל הוא, אשר ככל שיהי' החינוך במקום פלוני טוב, באם יש תקוה שבמקום שני יהי' החינוך לשימוש הנ"ל נעלה יותר (בין בכמות לימודי הקודש בין במיעוט שימת לב ללימודי חול או שאינה נדרשת כלל מפני שאינם נלמדים שם כלל, כך שהסיכויים גדולים שם יותר להצלחה בכיוון הרצוי הנ"ל) - הרי בודאי מחובתם של כל אחד ואחת להשתדל שהמחונכים ילכו מחיל אל חיל, מחינוך טוב לחינוך משופר יותר.

בודאי שלא יקפיד כ' על הכתוב לעיל, אלא שלדעתי אין זה מספיק, כי ביכלתו לא רק לקבל את האמור בשמחה, אלא אדרבה לסייע שיהי' סדר זה, כלומר התשוקה ללכת מחיל אל חיל, גם אצל התלמידות שמפני איזו סיבה שתהי' לע"ע אין רצונן בכך, או שגם אין ביכולתם מסיבות תלויות בהן או בלתי תלויות בהן, שלכן צ"כ בנות יעצתי והוריתי שתמשיכנה לימודיהן במוסד של כ'.

(אגרות קודש ח"ל עמ' קמ-מא)

מאשר אני בתודה את קבלת מכתבם . . ובעונג קראתי את הדו"ח המפרט מהתרבות עבודתם.

דבר טוב הוא מאד, שעושים פעולות ממשיות לטובת החינוך הכשר לילדי תימן,

ובודאי יתחזקו ויתאמצו בזה עוד יותר. מתאים לדרישת כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ תמיד :
 "ה'מחר' צריך להיות אחר לגמרי" ("מארגען דארפן זיין גאר אנדערש").

(אגרות קודש ח"ג עמ' שי')

טיפוס על הר תלול - דורש עלי' מתמדת

לפלא מה שכותב שבענין לימוד והפצת תורת החסידות אין שינוי - והרי נצטוינו
 מעלין בקדש, ובפרט ע"פ דברי כ"ק מו"ח אדמו"ר שבתקופתנו - כאו"א בדוגמת
 המטפס על הר משופע ביותר, שאי אפשרית בו עמידה [במקום אחד] כי אם עלי' או
 כו'. - וגם זה יש להמליץ במאמר רו"ל שדורו שמשיח בא הוא כולו זכאי או חייב. וק"ל.

(אגרות קודש ח"ה עמ' עדר)

דרכי החסידות

שיחות ומכתבים בעניני עבודת ה'

מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ מליובאוויטש זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

אין 'דבר קטן' בעבודת ה'

בעבודת ה' לאור תורת החסידות גם 'דברים קטנים' תופסים מקום; מעשה
מכ"ק אדמו"ר הרש"ב נ"ע

פּקמן פּנּדל

(דברים א, יז)

השכר - להרגיש את הפלאת העבודה הקטנה

תורת החסידות מלמדת, אשר באמצעות מדריגה תחתונה באים לדרגה עליונה, וכשאוחזים במדריגה העליונה יש לדעת שהיכולת להגיע למדריגה זו היא ע"י המדריגה התחתונה.

מהו השכר על כך? שמרגישים את הפלאת המדריגה התחתונה.

ישנה עבודה קטנה ועבודה גדולה רמה ונשאה, אין אפשרות להגיע למדריגה גדולה רמה ונישאה אלא רק ע"י העבודה הקטנה.

כאשר אוחזים בעבודה רמה ונישאה מתוך ידיעה שדבר זה הגיע מחמת העבודה הקטנה, או אז מרגישים את ההפלאה של העבודה הקטנה.

(תרגום מספר השיחות ה'תש"ח עמ' 172)

צורת הנטילה של האורח

אחד ממנהגי הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק [הרש"ב] זי"ע בנטילת ידיים לאכילה הוא, כידוע, ליטול כל יד שלש פעמים ולהחזיק את הנטלה במגבת, כדי שלא לנגוע בנטלה ביד רטובה.

הי' זה בשבת פרשת תולדות, תרנ"ד, לסעודת שבת הי' מוזמן אורח חשוב שהגיע לאותה שבת לליובאוויטש. אחרי שהוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק נטל את ידיו, ישב לשולחן ובכך המוציא, ביקש הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק את האורח החשוב ליטול את ידיו לסעודה. האורח נטל את ידיו, שפך על כל יד שלש פעמים הרבה מים, בחצי נטלה גדולה של מים בשתי הפעמים הראשונות, ובפעם השלישית בנטלה מלאה מים, והחזיק את הנטלה במגבת. הוא עשה הכל בדיוק כפי שעושה הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק. הבחנתי שהוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק הסתכל בחומרה רבה על צורת הנטילה של האורח. הרגשתי שבהסתכלות זו ישנה כוונה עמוקה הנוגעת בודאי בעבודה.

בעבודה אין דבר קטן

כשחזר הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק לביתו - סעודות שבת ויום טוב אכלו אז בביתה של הסבתא - שאלתי את הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק על כוונתו בהסתכלות החמורה על צורת נטילת הידים של האורח.

הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק אמר לי שהוא הסתכל על צורת הנטילה, שכן כשאיש פשוט מחקה דבר של הידור כפי שבן תורה מהדר עושה - אין בכך משום פלא, כך צריך להיות, שכן איש פשוט עושה הכל בקבלת עול וצריך לעשות הכל בקבלת עול. ואילו כשבן תורה, וביחוד מי שעוסק בחסידות, בהשכלה ובעבודה, מתנהג בנוהג מסויים, הרי זה מוכרח להיות עשויי פנימית, כלומר עשויי של דרגא, דרגא שהוא נמצא בה, לא מפני שראה שכן עושים ולכן גם הוא עושה כך. לכן הסתכלתי בחומרה על אופן הנטילה של האורח, לראות אם זו עשויי מתוך דרגא או עשויי רצונית בלבד, שהרי עדיין לא נמצאים בדרגא שצריכים לעשות כך אלא יש הרצון להגיע לאותה דרגא.

הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק אומר לי שכל מה שרואים ושומעים, הרי לא רק מה שאנשים קוראים דברים חשובים הם הוראה מן השמים בדרכי עבודה, אלא גם דברים קטנטנים, שאנשים רגילים דוחים אותם בידים, נוגעים מאד בעבודה.

מה שהאדם רואה ושומע, בלי הבדל אם דבר טוב ועדין או דבר רע וגס, יש בכך משום הוראה מן השמים לרואה ולשומע למצוא בתוכו דבר דומה לכך.

כל הענינים שהאדם רואה ושומע מהווים ראי לעצמו לראות בתוכו אותו דבר ולבער את הענינים הרעים והגסים ולקנות לעצמו את הדברים הטובים והעדינים.

אשר על כן, האדם העוסק בעבודה צריך ומוכרח להסתכל על כל דבר. מן ההכרח שהדבר הקטן שבקטנים יתפוס מקום בעבודתו כמו הדבר הגדול ביותר, שכן בעבודה אין דבר קטן, בכל דבר יש משום משמעות גדולה ביותר בעבודת ה'.

הוספה

לקט מתוך דברות קודש
בעניני הוראה, הדרכה וחיזוק בעבודת השי"ת
דברים אלו לא הוגהו על ידי רבינו, ובאו כאן כמעט ללא עריכה,
באופן שנאמרו, מלבד שינויים קלים להקל על הקורא

חינוך על טהרת הקודש

תשב"ר צריכים "אוויר נקי" וקדוש בתכלית / "הבל שאין בו - אפשרות לחטא"
/ חובה להיזהר לא להכניס להם רוחות מבחוץ / טענת ה'קלוגינקער' שצריכים
פרנסה לעתיד / הקב"ה ידאג להם, עתה צריכים ללמוד בטהרת הקודש / טובה
הגדולה ביותר אף לגוף הגשמי!

אודות מעלת לימוד התורה דתינוקות של בית רבן – איתא בגמרא ש"אין העולם
מתקיים אלא בשביל הבל תינוקות של בית רבן", ו"אין מבטלין תינוקות של בית רבן
אפילו לבנין בית המקדש", וכמבואר מעלת לימוד תשב"ר לגבי לימוד של אמוראים
"אמר לי" רב פפא לאביי, ידידי ודידך מאי, אמר לי' אינו דומה הבל שיש בו חטא להבל
שאין בו חטא".

ומובן, שהפירוש ד"הבל שאין בו חטא" הוא – שאין נתינת מקום לענין של חטא. כי,
אם המעלה היא רק שאין בו חטא בפועל, הרי מעלה זו ישנה בודאי גם בהלימוד של רב
פפא ואביי ("ידידי ודידך"). אלא מוכח שמעלת הבל תשב"ר היא בכך שאין להם שייכות
כלל לענין של חטא, דכיון שאינם יודעים כלל להבחין בין טוב לרע, אזי לא שייך אצלם
ענין של חטא.

וע"ד המעמד ומצב שהי' קודם החטא, וכמו"כ לעתיד לבוא, כאשר "את רוח הטומאה
אעביר מן הארץ", שלא זו בלבד שלא יהי' חטא בפועל, אלא שטבע העולם יהי' באופן
שלא תהי' נתינת מקום ואפשרות לחטא. וכשם שעכשיו גם בהמה בורחת מפני האש,
שאין זה מצד הבנה והשגה, אלא זהו ענין טבעי, שכאשר מקרבים אבר אל האש אזי
נכווים, הנה כמו כן תהי' מניעת החטא לעתיד לבוא – לא מצד הבנה והשגה, אלא מצד
טבע העולם, היינו, שאויר העולם יהי' מזוכך באופן שלא תוכל להיות בו מציאות של
חטא.

וכשם שבכל הענינים דלעתיד לבוא יש "מעין זה" גם עתה, כן הוא גם בענין הנ"ל

– שזוהי מעלת הבל תשב"ר שהוא "הבל שאין בו חטא", שאצלם אין נתינת מקום ואפשרות לענין של חטא.

ועל דרך שמצינו גבי סוכה, אשר הסכך צריך להיות מדבר שאינו ראוי לקבל טומאה. היינו, שלא די בכך שבפועל אינו טמא, אלא יש צורך שלא יהא ראוי לקבל טומאה, ואם הוכשר לקבל טומאה, אע"פ שבפועל לא נטמא, אזי פסול לסכך.

ובאופן כזה היא גם מעלת הבל תשב"ר – שאין בו נתינת מקום לענין של חטא.

האחריות בחינוך הילדים – לא להכניס רוחות מבחוץ

ומזה מובן גודל האחריות בנוגע לאופן ההנהגה עם תשב"ר – שכיון שההבל שלהם אין בו חטא, בדוגמת לעתיד לבוא, צריך להזהר שלא להחדיר שם אור העולם שיש בו חטא, עי"ז שלומדים עמהם עניני חכמות העולם.

ואע"פ שלכאורה אין איסור בדבר, שהרי האיסור ד"לפני עור" שייך ביחס לגדול דוקא, ולא ביחס לקטן, שהחויב שלו הוא רק מצד חינוך (שמוטל על האב או על בית-דין) – הרי כל זה הוא רק בנוגע לשכר ועונש, אבל בנוגע לעצם הענין, הרי זו אחריות גדולה ביותר שמכניסים ענין של טומאה במקום שמצד עצמו אין בו נתינת מקום לענין של טומאה.

ולהעיר ממ"ש הרמב"ם שיש חכם א' שכתב שהרע בעולם הוא יותר מן הטוב, וא"כ, איך אפשר לומר שהקב"ה הוא טוב הגמור, וכל מה שיכוא ממנו הוא טוב גמור. ועל זה מבאר הרמב"ם, שאין האמת כן, כי, אין רע יורד מלמעלה, וכל עניני רע הם מצד האדם כו'. ואם הדברים אמורים בנוגע לכללות העולם, שמצד עצמו הוא מקום שכולו טוב, והרע הוא רק מצד מעשה בני אדם – הרי עאכו"כ כשמדובר אודות מקום של "אור מזוכך" (בדוגמא דלעתיד) שזהו ענינם של תשב"ר, וכיון שכן, הרי בודאי שיש להזהר שלא להחדיר שם עניני רע ע"י לימודי חול.

טענת ה"קלוגינקער" מסברות הגמרא

אמנם, אף שמצד גודל האחריות שבדבר, בודאי שאף אחד מישראל לא יעשה זאת בשום אופן – הרי היצה"ר הוא ערמומי ("א קלוגינקער"), ובא בתחבולה ומתלבש ב"איצטלא של משי" ("א זיידענע זשופיצע"), ומדבר בסגנון של תנאים ואמוראים, בהזכירו מאמר רז"ל "כל שאינו מלמד את בנו אומנות כאילו מלמדו ליסטות", ועוד מאמרי רז"ל כיו"ב. ועי"ז רוצה לשדל אותו שצריך ללמד את הילדים לימודי חול, כדי להבטיח להם "תכלית".

ובכן, צריכים לדעת, שרבותינו הבהירו זאת מקודם לכן:

רבותינו הזהירו, שכאשר יבוא משהו ויטען שצריכים לחשוב אודות ה"תכלית" של הילדים, ולכן צריכים ללמוד עמהם לימודי חול – אזי אין להתחשב בסגנון הדברים, אם הוא מדבר בשפה גלוי, או בשפה וסגנון של מאמרי חז"ל, ואין להתחשב ב"איצטלא של משי", אלא צריכים לדעת שבתוך "איצטלא" זו נמצא היצה"ר!

ואף שמצטט מאמרי חז"ל – הרי פירוש הדברים אינו כפי שהוא מתיימר לפרש. ולדוגמא, בנוגע למארוז"ל הנ"ל אודות הצורך ללמד את בנו אומנות – אין הכוונה שצריכים להתחיל בכך בהיותו ילד קטן טרם שיוודע להבחין בין טוב לרע, אלא, כפי שנהגו לפנינו בישראל, שמשך זמן קצר לפני זמן ההסתדרות, היו מלמדים איזו אומנות כדי שיוכל להסתדר, אבל חלילה וחס להכניס את 'אור העולם' באור דתינוקות של בית רבן.

בכל הדורות נהגו בני"ל לעטוף בטלית את הילד שמכניסים לחדר, כדי שלא תשלוט בו עין רעה ח"ו של זה שאינו סובל ("פארגינט ניט") שילדי ישראל ילמדו תורה – "הוא שטן הוא יצה"ר" ("השטן" בגימטריא שס"ד, כנגד שס"ד ימי השנה שבהם יש לו רשות להסטין, מלבד יוהכ"פ); ותמורת זה, לוקחים בידים ילדי ישראל, ומוסרים אותם בידים של היצה"ר, לנתק אותם ח"ו מהתורה!...

"שחטאנו לפניך ביצר הרע"

וזהו הפירוש בהנוסח "על חטא שחטאנו לפניך ביצר הרע" – דלכאורה אינו מובן: הרי כל החטאים הם ביצר הרע?

אלא הכוונה לענינים שהאדם מצד עצמו אינו שייך אליהם, אלא שהוא מגרה עליו את היצה"ר. ועד"ז בנדו"ד, שאויר תשב"ר מצד עצמו אין לו שייכות ואין בו נתינת-מקום כלל לענין של חטא, ואעפ"כ, לוקחים בידים ומוסרים את הילדים בידיו של היצה"ר!... לפנינו בישראל הי' הסדר שהילד והבחור היו לומדים כל ימיהם בחדר ובישיבה, מבלי לחשוף אותם לאור העולם, ורק לקראת בוא זמן ההסתדרות היו מלמדים אותם איזו אומנות; ותמורת זה, לוקחים עתה ילדים קטנים ומכניסים אותם לבתי-ספר שבהם לומדים עמהם עניינים שאינם שייכים לבני אברהם יצחק ויעקב, עניינים שלא ניתנו בסיני. ויתירה מזה, ענינים הפכיים מהענינים שניתנו בסיני, וכל זה למה – כדי להקל על הקב"ה להמציא להם פרנסה לאחר עשרים שנה...

והגע עצמך: שתי ביליאן בני-אדם זן ומפרנס הקב"ה ללא העזר וההשתדלות שלו, ואילו אותם ילדים אחדים מישראל, שהקב"ה ציווה שלא יחדירו באוויר שלהם את אור העולם – טוען היצה"ר – לא יוכל הקב"ה ח"ו לפרנס לולי העזר וההשתדלות שלו!...

וזהו גם מ"ש "המלאך הגואל אותי גו' יברך את הנערים גו'" – דלכאורה יכולה ברכת הנערים להיות ע"י כל מלאך, ואעפ"כ מבקש שברכתם תהי' ע"י "המלאך הגואל אותי" דוקא:

הסדר הוא, שילדים קטנים – "נערים" – אינם ברשות עצמם, אלא הם ברשות הגדולים, שיכולים לעשות עמהם כרצונם כו'.

ולכן, יש צורך בברכה מיוחדת – "יברך את הנערים" – שהגדולים האחראים עליהם לא ישחיתו ("מ'זאָל ניט פאַרדאָרפן") נחלת ה' צבאות ע"י "חטא שחטאנו ביצר הרע" כנ"ל.

ועל זה מבקש יעקב אבינו, "המלאך הגואל אותי וגו'":

יעקב הי' בחרן, בבית לבן שטען "הבנים בני". בשלמא יעקב נולד מעברו השני של הנהר, אבל הבנים שנולדו בחרן – טוען לבן – צריכים להיות "בני", להתנהג באופן ההנהגה של חרן, לדאוג ל"תכלית" וכו'.

ועל זה אמר המלאך של יעקב ללבן: "השמר לך פן תדבר עם יעקב משוב עד רע" – ! לא מדובשך ולא מעוקצך! אל תדאג לפרנסתם של הנערים, שכן, הקב"ה שזן ומפרנס את כל העולם, בודאי יוכל למצוא דרך לפרנס את הנערים, וחלילה להם ללמוד מאופן ההנהגה של חרן.

ואכן, הצליח יעקב גם כשיצא מהמקום שבו נולד ובא לחרן, והקים את בית ישראל שתהי' הנהגתם ע"פ דעת עליון, ובאופן ש"מטתו שלימה", ואף בנה גל של אבנים להיות מחיצה בין הקדושה לסט"א וכו'.

ומסיים "וידגו לרוב" – "כדגים הללו שפרים ורבים ואין עין הרע שולטת בהם", וכל זה יומשך "בקרב הארץ" – שיומשך גם בענינים גשמיים, ובאופן ש"יברך ה' וישמרך", שנוסף לכך שהקב"ה נותן את הברכה הרי הוא גם שומר אותה, שכן, "הנותן מתנה לעבדו אינו יכול לשמרו... מה הנאה יש לו במתנה זו, אבל הקב"ה הוא הנותן הוא השומר", והיינו, שנוסף על הברכה בממון, יהי' זה באופן שישתמשו בממון רק עבור עניינים טובים, ולא עבור רפואות כו', ומתוך תענוג בכל העניינים הגשמיים והרוחניים, ונחת אמיתי מהילדים בגשמיות וברוחניות, לאורך ימים ושנים טובות.

(יום שמחת תורה תש"כ)

הטוב האמיתי לילדי ישראל

שכאשר הכניסוהו לחדר זרקו לו
סוכריות, כפי המנהג, ואמרו לו
שמלאך מיכאל זרק אותם. וסיפר,
שכן הי' גם אצל אביו (כ"ק אדמו"ר

בשמח"ת סיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר

מוטב להמתין עד שיתבגר, ואז ילמדו עמו תורה?

והמענה לזה – "תורה גו' מורשה קהלת יעקב", היינו, שזהו ענין של ירושה, שבה לא נוגע מעמדו ומצבו של היורש; אם הוא רק "בן", אזי יורש הוא את כל הענינים.

ואע"פ שלעת-עתה אין לו הבנה והשגה בהם, לוקח הוא עכשיו את כל הענינים, ולאחרי זמן תהי' לו גם הבנה והשגה בהם, משא"כ אם לא יקח אותם עכשיו, אזי לא יהיו בידו ענינים אלו גם כאשר יבוא לכלל הבנה והשגה.

ועד"ז בנוגע לתורה, שכיון שהיא ירושה, שייכת היא לכל אחד מישראל עוד קודם שבא לכלל הבנה, ולא מסתפקים בכך שבעצם שייכת התורה אליו, אלא גם מתחילים ללמוד עמו תורה, כיון ש"זכין לאדם".

טוב אף לגוף הגשמי

אך עדיין צריך להבין:

כללות הענין דקיום התומ"צ צריך להיות במעמד ומצב של נשמה בגוף דוקא.

ולכאורה, מצד הגוף, יש מקום לשאלה: מהי ה"זכות" שבדבר – בה בשעה שקיום התומ"צ למטה הוא באופן ש"עליך הורגנו כל היום", "אין אומה בעולם נהרגת על קדושת שמו

הרש"ב נ"ע), שכאשר הכניסוהו לחדר הי' נוכח גם זקנו הצמח-צדק, וזרק לו סוכריות ואמר שמלאך מיכאל זרקם, ונתקבל הדבר אצלו ביותר, עד שלא רצה לאכול את הסוכריות, כיון שהיו אצלו יקרים ביותר (ורק בערב פסח, שאז נוהגים לבדוק את כיסי הבגדים, קראו הצ"צ ושאלו היכן הסוכריות, ואז הוכרח לאכלם).

וצריך להבין:

מהו הענין לומר לילד שמלאך מיכאל זרק לו את הסוכריות, בה בשעה שלכאורה הרי זה דבר שאינו אמת?

ובפרט כאשר מדובר אודות ילד, שאצלו נוגע כל דבר לכללות ימי חייו, בדוגמת אילן רך, שכאשר עושים בו חריץ קטן, הרי זה משפיע ופועל על כללות גידול האילן, וכיון שכן, צריכים ההורים להזהר ביותר מאמירת דבר שאינו אמיתי, דבר שעלול לפגוע בהתקשרות והאמון של הילד להוריו.

ועכצ"ל, שכיון שכן הוא מנהג ישראל . . הרי בודאי שבפנימיות הענינים כן הוא באמת.

והביאור:

איתא בגמרא "קטן היודע לדבר אביו לומדו תורה, מאי היא תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב".

ולכאורה: כיון שתורה ענינה שכל והשגה, מהו הענין ללמדה עם ילד קטן שעדיין לא הגיע לכלל הבנה והשגה;

ותכונותיהם של בני" – כפי שהם נשמות בגופים – יותר מכל שאר המלאכים שאין להם שייכות לנשמות בגופים.

ולכן, כאשר מכניסים ילד יהודי ל"חדר" – שזהו ענין החינוך בנוגע לכללות ענין התומ"צ – טוען מלאך מיכאל, שרם של ישראל, שהאמת היא, שכללות קיום התומ"צ הו"ע של זכות טובה כו' – "סוכריות".

וההדגשה בזה היא – שכן הוא גם אצל ילד קטן:

הטענה שיש צורך להמתין עד שהילד יגדל ויתבגר, ואז יבין וירגיש את הזכות והטובה שבדבר, משא"כ לפנ"ז, בהיותו במעמד ומצב שאינו מבין כו' – הרי זה בדוגמת טענת המלאכים "מה אנוש כי תזכרנו".

ועל זה משיב מלאך מיכאל, שהאמת היא, שכללות ענין קיום התומ"צ הו"ע של זכות וטובה גם מצד הגוף של ילד קטן שעדיין לא בא לכלל הבנה והשגה כו', וכפי שהדבר בא לידי ביטוי בכך שמקשרים זאת עם "סוכריות".

ומנהג זה הוא הוראה גם למבוגרים; צריך להיות נרגש (לא רק האחריות, אלא גם) גודל הזכות והטובה שבדבר (חינוך הילדים בטהרת הקודש), שלכן, ההתעסקות בזה היא מתוך חיות ושמחה, ומתוך שאיפה להוסיף ולהתעלות בעילוי אחר עילוי, "מחיל אל חיל".

(משיחת ליל שמחת תורה תש"כ)

ומוסרת עצמה להריגה אלא ישראל",

– ובפרט כפי שאירע בדור האחרון, שהרגו מליוני יהודים, הי"ד, אך ורק בגלל היותם יהודים, ולא עוד אלא שהריגתם היתה ע"י יצורים כאלו שהיו למטה במדרגה מבעלי-חיים, והם אלו שהתנכלו כו' ליהודים יראים ושלמים, שהם מבחר המין האנושי –

וא"כ, כאשר אומרים "אתה בחרתנו מכל העמים" – טוען ילד יהודי: מהי הזכות שבדבר?! אדרבה כו', וכיון שכן, הרי "אין חבין לאדם"!!

אך הענין בזה – שה"זכות" שבכללות קיום התומ"צ נרגשת אצל הנשמה, ומצד ההתקשרות והיחוד של הנשמה עם הגוף, הרי זה ענין של זכות, טובה ושמחה, גם אצל הגוף, אפילו אם עדיין אינו מרגיש זאת.

מנהג 'זריקת סוכריות' בהכנסה ל'חדר'

וענין זה (שכללות קיום התומ"צ הוא ענין של זכות ושמחה גם מצד הגוף) מתבטא במנהג ישראל לזרוק סוכריות בעת הכנסת ילד יהודי לחדר, ולומר לילד שסוכריות אלו זורק מלאך מיכאל:

ענינו המיוחד של מלאך מיכאל לגבי שאר המלאכים – היותו "השר הגדול העומד על בני עמך", "שהוא תובע צרכיהם של ישראל ומדבר עליהם ומלמד זכותן כו'", כך, שהוא יודע ומכיר טבעם